

Najbolji izraz Šufflayevih shvaćanja razvoja povijesti hrvatskog naroda iskazuje se u njegovim neslaganjim i sukobima sa Šišićem. Osim metodoloških razlika, dijelila su ih i njihova različita politička opredjeljenja. Dok je Šufflay bio pobornim samosvojnosti hrvatskog naroda, Šišić je vjerovao u unitarističko jugoslavenstvo. Dok je Šišić smatrao da je narod produkt njegove povijesti, Šufflay je vjerovao u biološku zajednicu koja svoju samosvojnost temelji na povijesnom pamćenju. Prema Šišiću, Hrvati svojim povijesnim razvojem nisu postali samosvojan narod, nego pleme jugoslavenskog naroda, dok je Šufflay isticao zapadnjačku i višestoljetnu ulogu Hrvata kao katoličkog naroda koji je bio poredstraža Zapada prema Istoku. Za njega su "hrvatstvo" i "hrvatska krv" pozitivna postignuća europskog Zapada. Dok Šufflay izdiže zapadne vrijednosti, Šišić je u dijelu toga Zapada (nijemstvu i mađarstvu) vidio opasnost, snagu koja se suprostavlja i ugrožava budućnost "jugoslavenskog naroda koji nastaje" te uzdizao onaj dio Zapada koji je pomogao osnutku zajedničke države. Dok je Šufflay sve rješavao biologistički, Šišić je naglašavao utjecaj nacionalne ideologije (ilirizma) konstruirane u 19. stoljeću pod utjecajem Gaja i Strossmayera. Šufflay je bio uvjeren da je glavni zadatak hrvatske historiografije obrana hrvatskih interesa te da povjesničari koji od toga odstupaju postaju "izdajice toga naroda". No, kada je 1925. bio potisnut iz Hrvatske stranke prava i kada se bavio mišlju o osnivanju stranke "Hrvata radikala", Šufflay piše neobjavljeni manifest u kojemu ističe da razlike između Hrvata i Srba "ne treba nasilno brisati, već organistički usklađivati", ali ideju nadnacionalnog jugoslavenstva ni tada nije prihvaćao. U manifestu je ipak privremeno odstupio od svojih ranijih političkih stavova.

U poglavlju pod naslovom *Bilješke* (77-103) nalazi se iscrpna bibliografija o Šufflayu te se dodatno objašnjava njegova

ideologija i neki momenti iz Šufflayeva života. Pri kraju knjige, u poglavlju *Prilozi*, donose se neki Šufflayevi novinski tekstovi objavljeni u novinama *Hrvatska misao*, glasilo Hrvatske stranke prava, te *Hrvatskom domobranu*. Na kraju se nalazi popis izvora i literature te korištena arhivska građa.

Željko Karaula

Budislav Vukas ml., *Osimski sporazumi i hrvatsko-talijanski odnosi – Pravnopovijesni pogled*, Zavod za kaznene znanosti Mošćenice, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2007, str. 120

U novije vrijeme svjedoci smo prijepora između hrvatskih i talijanskih državnih vodstava koji su dijelom uzrokovani povijesnim nedefiniranostima i sporovima. Tako je u posljednjih nekoliko godina talijanski Dan sjećanja (10. veljače) kao novouvedeni blagdan izazvao brojne tenzije. Snimljeni su filmovi upitne vjerodostojnosti, pa i estetske razine, a u najnovije vrijeme (2007. godine) dogodio se slučaj kojega je javnost imenovala "nesporazum Mesić – Napoletani".

U našoj znanstvenoj i publicističkoj javnosti pojavile su se o tome dvije zanimljive knjige. Dr.sc. Damir Grubiša s političkog motrišta analizira fenomene talijanske politike s prijelaza stoljeća označene osobitom ličnošću Silvia Berlusconi (Berluskonizam – talijanski politički dossier 2001. – 2006.), a dr.sc. Budislav Vukas ml. bavi se pitanjima Osimskih sporazuma i hrvatsko – talijanskim odnosima. U ovom tekstu namjera mi je osvrnuti se na drugu knjigu.

Knjigu Budislava Vukasa *Osimski sporazumi i hrvatsko – talijanski odnosi*, *Pravnopovijesni pregled* objavio je Zavod za kaznene znanosti Mošćenice, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2007. godine. Njezina polazna osnova je manji segment nedavno obranjene disertacije na Pravnom fakultetu Sveučilišta

u Zagrebu s naslovom "Državnopravni status Tršćanskog područja od 1947. do 1954. godine". Autor je viši asistent (znanstveni novak) na katedri Povijest prava i države Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a glavni interes njegova znanstvenog i nastavnog opusa je suvremena državopravna povijest.

Knjiga je sastavljena od pet poglavlja, a umjesto zaključka autor optimistično progovara o ovovremenim hrvatsko-talijanskim odnosima. Ovdje valja osobito pohvaliti činjenicu da je Zavod za kaznene znanosti Mošćenice, što ga vodi prof. dr. sc. Berislav Pavešić, uz svoja recentna i specijalistička izdanja iz domene kaznenoga prava i postupka, pokazao interes za objavljivanje i djela s povijesnom i povijesnopravnom tematikom.

Autor prikazuje završetak tršćanske krize i njezin utjecaj na aktualne hrvatsko-talijanske odnose s pretežno pravno-povijesnoga motrišta. Pristup je temeljen na dubljoj ananlizi međunarodnopravnih i ustavnopravnih izvora, kao i na stajalištima vodećih predstavnika ovovremene pravne znanosti. Dane su i opće povijesne okolnosti i odrednice mijena međunarodnih odnosa.

Knjiga uvodno razmatra korijene Tršćanske krize zbirno analizirajući državopravni položaj tršćanskog područja. Analiziraju se i glavne odrednice političkih odnosa u skladu s velikim općim međunarodnim i ideološkim promjenama (primjerice: Prvi svjetski rat i sl.). Ukratko je naznačen i izravni početak krize te su skicirane osnove prijedora između Italije i Jugoslavije od 1945. do 1947. godine.

Kako je glavni interes rada prikaz Osimskih sporazuma koji su tek formalno-pravna dogradnja Memoranduma o suglasnosti iz 1945. godine, autor posvećuje značajan interes analizi pojedinih pitanja koja su riješena u Londonu 1954. godine. Pored glavnih odredaba Memoranduma, autor govori o svojem odnosu prema Ugovoru o miru s

Italijom, Tripartitnoj deklaraciji te Prvom londonskom memorandumu iz 1952. godine. Naglašava važnost Manjinskog statuta – Specijalnog statuta Memoranduma o suglasnosti te pitanje nacionalizacije imovine talijanskih državljana u Zoni B. Prikazujući rješenja Londonskoga memorandumu, autor elaborira izvore i prijeopore nekih pitanja (npr. u bilješkama se osvrće na neke međunarodno pravne dvojbe položaja i slično).

Osimski sporazumi stavljeni su u kontekst ukupnog razvoja jugoslavensko-talijanskih odnosa od 1954. do 1974. godine koji se unatoč prijeporima, prema stajalištima autora, bitno unaprijeđuju. Dan je i prikaz opće klime popuštanja napetosti u međunarodnim odnosima (detant), koja povremeno smanjuje hladnoratovsku napetost u svijetu i postavlja temelje novih ideala europske sigurnosti i suradnje (KESS) kao novih vizija poimanja diplomacije. Osimski sporazumi analiziraju se poglavito s povijesnopravnoga motrišta, stoga je posebna pozornost posvećena kontekstu Osimskih sporazuma i državnih granicama između Italije i Jugoslavije, regulaciji državljanstva, ustavnopravnih i imovinskopravnih pitanja. Osobitu pozornost posvećuje se pitanju regulacije ljudskih prava i statusa nacionalnih manjina. Ovo poglavlje autor zaključuje teзом kako su upravo Osimski sporazumi temelj međunarodne ekonomske suradnje Italije i Jugoslavije.

Zanimljiva je i analiza parlamentarnih i političkih pogleda na Osimske sporazume koje autor analizira sukladno raspravi o njihovoj ratifikaciji u jugoslavenskoj Saveznoj skupštini i oba doma talijanskoga Parlamenta. Ovo istraživanje predstavlja novu etapu u odnosu na iznesene sadržaje u doktorskom radu.

Raspad Jugoslavije dinamizirao je odnose između Italije i novonastalih susjednih država (Hrvatska i Slovenija). Nerijetko su se u najrazličitijim krugovima mogle čuti teze

o nužnosti redefiniranja mirovnih rješenja između Italije i Jugoslavije (od Ugovora o miru pa nadalje).

To je jedan od razloga zašto autor u petom poglavlju (utjecaj Osimskih sporazuma na pozitivnopravnu strukturu Republike Hrvatske) razmatra utjecaj Osimskih sporazuma na hrvatsko i slovensko pozitivno pravo. Pri tome polazi od općih izvora međunarodnoga prava u pitanjima sukcesije države, kao i posebnih međunarodnopravnih arbitražnih mišljenja koja su postavili u ime europske zajednice eminentni pravni stručnjaci predvođeni nekadašnjim predsjednikom francuskoga Ustavnog suda Robertom Badinterom. Autor govori i o pitanjima sukcesije državne granice, pitanjima statusa nacionalnih manjina i slično.

Umjesto zaključka autor razmatra aktualne talijansko-hrvatske odnose od njihova nastanka (1992. godine) propitujući razne dimenzije njihovih sadržaja s mogućim izazovima i prijedporima. Prisutna je optimistična tendencija hrvatsko-talijanskih odnosa kao primjera Europi. Pokraj bogate bibliografije svakako treba spomenuti sažetak na hrvatskom i engleskom te na talijanskom i slovenskom jeziku. Riječ je o knjizi aktualnog sadržaja koja zasigurno može poslužiti znanstvenoj, ali i široj javnosti.

Ana Anić

Darko Bekić, *Vojin Bakić ili kratka povijest kipooslavije*, Profil, Zagreb 2007, 281 str.

U ljeto 2006. godine uređena je spomen-soba Domovinskog rata u Gradskom muzeju u Požezi. Zgrada muzeja nalazi se u najstarijoj građevini na jednom od najljepših baroknih trgova u Hrvatskoj. Iako malena, uređena je korektno, prema pravilima muzejske struke. Problem je jedino što se među poginulima, slikama borbi i izbjeglica, uopće ne

spominje “druga strana”, pa tako ni rušenje spomenika Ustanku naroda Slavonije u Kamenskoj. S jedne strane to čudi, jer činjenica da su najveći apstraktni spomenik na svijetu srušile hrvatske snage nije bio skriven, pa ni skrivan. Početkom siječnja 1992. Križni štab Požege, na čijem je čelu bio kasniji dugogodišnji župan Anto Bagarić, je izjavio kako su pojave miniranja kuća djelo “direktnih protivnika hrvatske vlasti i pravnog poretka” (vidi moj članak *Vrijeme uspona i stagnacije, Požege od 1945. do 2004., Pokušaj skiciranja povijesti grada u drugoj polovici 20. stoljeća*, Historijski zbornik LVI-LVII, Zagreb 2003./2004., 39-69.). O rušenju spomenika otvoreno se govorilo u različitim forumima. Povjesničar umjetnosti Radovan Ivančević je i tijekom konferencije o Exatu 51 u Zagrebu početkom 1999.g. rekao, pokazujući fotografije Bakićevih volumena iz Kamenske i novog Guggenheimovog muzeja u Bilbau, kako ćemo jednoga dana morati obnoviti i neke srušene spomenike, baš kao što obnavljamo gradove i sela. Slično je pisao i Zvonko Maković i neki drugi.

Svima onima koji su odrastali između Slavanskog Broda, Nove Gradiške, Pakraca i Požege Bakićev spomenik bio je nezaobilazna točka “službenog” pionirsko-omladinskog života. Ispod spomenika, na brežuljku Blažuj, nalazio se grob Nikole Demonje, zapovjednika 12. slavonske udarne brigade. Učenici požeške i zagrebačke škole nazvane po ovom narodnom heroju tamo su redovito odlazili. Tek nešto dalje bio je mozaik Ede Murtića posvećen Šušnjarskoj bitki, sve na putu prema Zvečevu. Kada su započele operacije oslobođanja toga dijela Požeštine 1991. godine, hrvatske su tenkovske postrojbe vjerovala da bi spomenik, pogode li ga, mogao pasti na položaje srpskih pobunjenika koji su bili u njegovom podnožju, brežuljku poviše sela Kamenska. Granate su, ipak, prolazile kroz aluminijsko tkivo spomenika a da nisu poremetile njegovu statiku. Tek kasnije,

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LX
Zagreb 2007.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LX, str. 1-401, Zagreb 2007.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavlјivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb